

resurser till forskningen. Tanken, som Schoug för fram, att ökade medel direkt till universiteten skulle vara en kungsväg mot ett mer välfungerande och egalitært forskningssystem kan diskuteras. Också universiteten väljer ut och prioriterar. Universitetens eget urval tenderar just att vara sådant som Bourdieu beskriver i sin tidigare apostroferade analys, baserat i de etablerade forskarnas självbelöning. Bourdieu utgick också från ett universitetssystem, det franska, med en extrem anhopning av privilegier och makt hos de redan etablerade. Detta system skiljer sig radikalt från dagens svenska, som är mer likt det anglosaxiska systemet med konkurrens och selektion genom hela den akademiska karriären.

Forskningsfinansiärerna är också mer utsatta för styrning och extern påverkan av forskningsprioriteringar, genom regleringsbrev, påbud i forsknings- och statsverkspropositioner och liknande, än vad universiteten är. Styrningen får också effekter. Vetenskapsrådets utdelning år 2004 bär syn för sägen – kvinnor och yngre forskare (födda under 1960-talet och senare) har en stark position, medan äldre (födda på 1940-talet och tidigare) trängs undan. Såväl Riksbanksfonden som flera av "löntagarfundsstiftelserna" (bland annat SSF och MISTRA) har gjort betydande insatser för att skapa ett utrymme för yngre forskare att etablera sig i systemet. Meritokrati och konkurrens kan därför faktiskt gynna yngre forskare, och hålla det traditionella privilegiesystemet stängd.

Man kan också undra hur ett icke konkurrensbaserat forskningssystem egentligen skulle fungera. Kanske är det en av Paul Feyerabend inspirerad vision av ett helt igenom pluralistiskt system av teorier och metoder som finns underförstådd i boken. Det är tveklöst en spännande tanke att omsätta de konstruktivistiska grundsatserna i praktisk forskningspolitik, att låta hundra blommor blomma, men hur skulle det egentligen se ut? Ska alla ansatser och resultat behandlas symmetriskt och hur ska urval i publikationer och tidskrifter ske (om det nu överhuvudtaget ska ske)?

Det är med andra ord många viktiga frågor som reses vid läsningen av Fredrik Schougs bok. Den inspirerar och skapar ny och viktig – och därför läsvärd – kunskap kring en viktig del av forskartillvaron, etableringsfasen och nålsögat in i systemet. Vi lär oss mycket om hanteringen av misslyckande och osäkerhet i ett system som länge varit vidöppet och inte velat eller vågat selektera utan lagt uppgiften på doktoranderna själva att upptäcka om de är utvalda eller ej.

Mats Benner, Lund

Eva Helen Ulvros: *Dansens och tidens virvlar. Om dans och lek i Sveriges historia*. Historiska Media, Lund 2004. 381 s., ill. ISBN 91-85057-30-4.

År 1709 i mitten av mars besökte Fredrik IV av Danmark storhertig Cosimo III de' Medici i Florens. Dagen efter kungens ankomst gav Cosimo en bal till den höge gästens ära i Palazzo Pitti. Hovet och adelsfamiljerna, inte minst damerna, förstod snart att Fredrik IV älskade att dansa, och de hade order att vara ständigt beredda att ställa till med dans. Kungen var en passionerad kontradansör och hade alltid med sig en bok i vilken musikstycken var noterade på ena sidan och på den andra stod figurer och kryptiska tecken som visade stegen i hans senaste favoritdanser. Den florentinska noblessen var utmattad men imponerad av kungen från norr som var en så skicklig och outtröttlig dansör. Han kunde utan avbrott för vila hålla på till fem på morgonen. Som en riktig kung! suckade damerna. Den nordiska kärleken till dans slog toscanarna med häpnad och fasa. Vid ett tillfälle, ute i en lantvilla (Lapeggi), efter förfriskningar, föreslogs dans, först ute i parken sedan inomhus i en i all hast iordningställd sal. Den danslystne kungen ledde med stor energi fransäser, kontradanser och toscanska bonddanser ("alla spalmeta, alla mestola, alla scarpettaccia") till tre på morgonen. När Fredrik IV väl lämnade Florens var alla utpumpade av allt dansande. Den ironiska och humoristiske poeten Fagiuolo vid Cosimos hov hade roat bevittnat den danske kungens energiska, passionerade framträdande på dansgolvet, och inspirerades till en hyllningsdikt till dansen, *In lode del ballare*, som slutade med följande rader: *Il ballo insomma è cosa da Signore/ Usato è da' Monarchi e dagli Dei/ Infonde agilità, forza e valore*. (Dansen i korthet är Herremans angelägenhet/ Brukas av Monarker och av Gudar/ Ingjuter vighet, styrka och mod. [Min övers.] Ur Conti, Giuseppe 1909. *Firenze dai Medici ai Lorena. Storia, cronaca, aneddotica, costumi [1670–1737]*. Giunti Reprint. Firenze: Bemporad editore.) Fredrik IV skulle säkert ha sympatiserat med historikern Eva Helen Ulvros i hennes entusiasm för dans som resulterat i en ovanligt engagerad och personlig studie om dans som praktik och kultur. Det lätta handlaget och den smittande berättarglädjen drar med sig läsaren på en lustfylld tur i tid och rum. Den gedigna lärdom som generellt präglar Ulvros arbeten garanterar den vetenskapliga halten i *Dansens och tidens virvlar. Om dans och lek i Sveriges historia*. Författaren har ett budskap som genomlyser

hela boken, ett budskap som syntetiseras träffande i Augustinus korta dikt ”Jag älskar dansen ...” från ca 400 e.Kr. citerad i introduktionskapitlet. Ulvros ser en fara i att moderna människor inte dansar och leker lekar tillsammans som förr. De stora förlorarna är människorna själva som går miste om dansens och lekens positiva kraft och förmåga att höja livskvaliteten.

Känslan av vällust och behag är inrstad i kroppen och lockas fram under aktivt deltagande i och utövande av lekar och danser av olika slag. Ulvros förmedlar till läsaren den glädje och känsla av frigörelse och lätthet som de dansande kan uppleva. Man ser framför sig de saliga elefanterna i Walt Disneys film *Fantasia* som brister ut i lycklig dans. Dansen har en fantastisk förmåga att få kroppen att tala. Delad eller enskild glädje och sinnlighet går förlorade i vår tids passiva konsumtion av stimulantia framför tv- och dataskärmar som utesluter det direkta kroppsliga, sinnliga erfandet och engagemanget. Helt förlorad är inte kollektivt delad lek- och danslust i vår egen tid, vilket Ulvros också påpekar. Bl.a. har etnologen Lotten Gustafsson behandlat temat i *Den förtrollade zonen. Lekar med tid, rum och identitet under Medeltidsveckan på Gotland* (2002).

Dansens förmåga att skapa livslust, lycka och fred är grundargumentet och sällskapsdansens huvudfokus i denna studie. Ulvros närmar sig ämnet via fyra analytiska ingångar: dansen som nöje, som del av uppfostran och civilisering, som hot och som utbyte mellan sociala skikt via gränsöverskridare. Lekkultur och danskultur är begrepp och beteckningar som glider isär och överlappar varandra beroende på tid, miljö och utövare. Dans och lek var infogade i arbete och liv och framför allt ingick aktiviteterna självklart i kulturen, vilket författaren visar utifrån en etnologiskt inspirerad kulturdefinition och ett historiskt perspektiv med tankar hämtade hos Peter Burke och andra. Viktiga element i Ulvros tankebygge kring dans och lek är tradition, föränderlighet, nyskapande och omformuleringar.

Dans kan beskrivas och analyseras som ett rikt språk innehållande många former, böjningar, nyanser och mönster. Författaren har grundligt sökt reda ut skillnader och samband i dansens och lekens praktiker och placerat dem i historiska och samhällsliga sammanhang. Hon analyserar och söker förståelse utifrån skilda vetenskapliga ståndpunkter. Psykoanalytiska teorier prövas; dans ingår i en mänsklig strävan att bli sedd och hörd, och inte minst är det en möjlighet att erfara sin egen kropp. Hos antropologer och etnologer finner hon stöd för sina teorier om dansens betydelse i religiösa och sociala riter

samt markeringar av övergångsskeden i livet och sammanhållning i gruppen. Dansens betydelse för hälsan och för attityden till kroppsliga kontakter är ett annat tema. En tes är att dans som ritualiserad kroppsberöring har fått hög legitimitet i ett umgängesliv som annars präglas av rädsla för intim fysisk närhet. I dansen sker möten mellan män och kvinnor som kan leda till äktenskap eller en erotisk spänning. Men i Ulvros analys är det inte dansen som en sexlek i smygare och tryckare som är i fokus, det är dans som frigörelse på en annan nivå.

Dans och lek är ofta moment i teater, teater på scenen och amatörteater vid furstehov och i högre ståndsfamiljer, och författaren framhåller att det är svårt att upprätthålla tydliga skiljelinjer mellan dem. Redan den böjliga definitionen av dans ger henne möjlighet att göra en rad intressanta exkurser på olika fält för att förstå vad dans är. De olika möjliga definitionerna förstärker dansens mångfasetterade funktioner och betydelser. I 1800-talets och det tidiga 1900-talets högre stånd- och borgerliga miljöer var dans och lek självklara markeringar av livets och årets högtider samt bemärkelsedagar. Det finns många bra exempel i studien på detta intensiva sällskapsliv hämtade ur brev och memoarer. Under denna långa period var generations- och könsgränserna nedtonade. I olika former och i olika grad av komplexitet ägnade man sig åt kollektiva upptåg i alla sociala miljöer. Alla åldrar och kön förenades i dans och lek, teaterspel och utklädsel så snart tillfälle yppade sig. Även tiden syntes upplösas, ty många har vittnat om att de höll på till morgontimmarna med ivrigt dansande och lekar.

Eva Helen Ulvros målar upp dans och lek som ett brett spann som binder samman det rent fysiska, det kulturella, det sociala, det ekonomiska, det upplevda, det sublimala och det orgiastiska. Dans kan vara batteriladdare och ventil för upphaussade känslor, läkande och sjukdomsalstrande. Dans kan vara hårt strukturerad eller ett extatiskt sammelsurium. Författaren tar stora kliv i historien och på jordklotet och vi får följa dansen ända från den tvåtusenåriga indiska heliga tempeldansen till våra dagars ensliga dansande på trånga diskogolv. Hovens balsalar, herrgårdarnas salonger, militära läger, vägkorsningar, skogsgläntor, bystugor och dansbanor, även kyrkorum och kyrkogårdar är bara några av de platser möjliga för dans som Ulvros leder oss till. Styrkan i boken ligger just i de långa historiska linjerna, de breda sociala utblickarna och ett rikt varierat källmaterial, bl.a. dansinstruktionsböcker, etikettmanualer, memoarer och arkivmaterial från universitet och krigsskolor.

I sin långa rekapitulation av dansens historia kommer

författaren in på dansens fundamentala roll i kult och religion. När hon kommer in på den förändrade synen på dans i vårt mannaminne, dansen som hot, fara och synd, sker det i ljuset av en frambrytande frikyrklighet under 1800-talet och senare. Väckelserörelserna var emot dans och musik, djävulens påfund och moraliskt farliga freskter. Från sekelskiftet 1900 växte sig en motrörelse allt starkare. På dansbanor, i folkparker och andra offentliga danslokaler utvecklades en populär pardanskultur som fick rykte om sig att vara osedlig och lössläppt. Jazzmusiken, osvensk, otyglad och vild, väckte anstöt i en del cirklar. Dansbaneeländet blev ett begrepp. Samtidigt lyftes folkdanser och den disciplinerade dansen i Lings anda fram och omgärdades av en nationalromantisk aura. Ulvros ser från denna tid en ny fokus på kontroll av själen och kroppen som ett mål i sig, vilket fick en trist dämpande effekt på det lekfulla elementet i dans. Dock fanns motkrafter som ville rädda lek och dans, framför allt arvet från det gamla bondesamhället. Folkdanslag bildades, på Operans finkulturscen rekonstruerades folkliga danser och folkmusik blev uppgraderad. Författaren lyfter fram Nääs slott som folklekens livsrum och menar, med rätta, att där utfördes en gigantisk folkgärning av en judisk liberal pedagog. Där gavs internationellt berömda kurser i lek och idrott och målet var att hos varje människa utveckla insikten om sin egen kreativa förmåga, om glädjen att skapa.

Eva Helen Ulvros granskar dansens roll och betydelse på två manligt dominerade områden – universiteten och det militära – och finner många intressanta vinklar. Soldater tränades genom dans att agera, lyssna och förflytta sig samfällt och disciplinerat, och att vara stridsberedda genom att delta i gruppdanser för enbart män. Studenter, blivande ämbetsmän och kadetter lärde sig hur man för sig med elegans och kontroll. Ulvros ställer intressanta frågor om synen på kroppen i ett civilisationsteoretiskt perspektiv. Dansen blev ett instrument för att inrista god hållning, vackert sätt att gå och föra sig elegant, vilket i sin tur hade betydelse för hur man uppfattades som människa. God uppfostran och disciplinering, kännetecken för en gentleman, avlästes i kroppsspråket. Det är i detta sammanhang som vi möter dansmästaren, en viktig och etablerad profession alltsedan 1600-talet fram till mitten av 1800-talet. Han fanns vid hoven, vid universiteten och vid krigsskolorna och skulle tillsammans med fäktmästare och ridmästare civilisera unga män i elitskikten. Även kvinnor lärde ut dans men då i mer privata sammanhang.

En tudelad tolkningsmodell används övergripande i

studien och bygger på idén om elitens kultur å ena sidan och den folkliga kulturen å den andra. I Peter Burkes utveckling av modellen är det den ”stora traditionen” och den ”lilla traditionen” som också visar kulturens tidsdimension. Lån och utbyte, omformningar och variationer mellan de båda traditionerna eller kulturerna har skett vad gäller dans och lek. I vissa perioder har klyftan dem emellan ökat och eliten distanserat sig från folket på ett överlägset vis. Dock är det aldrig vattentäta skott mellan kulturerna och via förmedlare förs traditionerna fram och tillbaka över gränserna. Ulvros lyfter fram professionella individer och amatörer som rör sig på olika ledder i det segregerade samhället och mellan urbana och pagana miljöer. Vissa hade sin plattform i den stora traditionen, andra i den lilla och ytterligare andra grupper mittemellan med kopplingar till elit- och folktraditionen.

Genomgående håller studien en god språknivå, vilket bidrar till läsnöjet. Vi känner författarens starka engagemang samtidigt som vi vet att författaren tar såväl dans som lek på största allvar och med respekt. Som alltid under fångslande läsning dyker en rad tankar och frågor upp under gång. Dans kan vara annat än glädje och liv. Dans kan vara smärta, ångest och mardröm. Vad betyder dans i drömmen? Vad säger Freud? Tar danslust slut som det antyds i visan ”Dansa min docka medan du är unger, när du blir gammal så blir du så tunga”? Har gästaverna blivit vår tids ersättning för dansmoitiéer för äldre som önskar behålla vighet? Dödsdanser, vilka tvingande turer och relationer mellan människor, mellan människor och döden, handlar den om? Varför dansar skeletten med sina levande dubbelgångare i en dance macabre, den mest fasaväckande av alla pardanser?

Forskning om dans har inte prioriterats i vetenskapsvärlden. Med Ulvros tvärvetenskapliga studie har dansens position som forskningsobjekt stärkts. I sällskap med ämnen som mode och sport kliver dans fram ur skuggorna och visar sin möjlighet att öka vår kunskap om historia, samtid och inte minst om oss själva. Hon har visat att trots svårigheterna att nedteckna dans på ett enkelt konkret sätt så går det att nå långt i dansens historia, roll och betydelse. Dansens starka band till lek tolkar Eva Helen Ulvros utifrån Johan Huizingas klassiska teori om den lekande människan och leken som en nödvändig kreativ kraft i vardagen. Hon tar tydlig ställning och räds inte att hävda sin synpunkt. *Dansens och tidens virvlar* gör mig på gott humör och disponerad att tänka vidare kring liv och kultur.

Angela Rundquist, Djursholm